

Comunicat de Berlín

La creació de l'Espai europeu d'educació superior

Comunicat de la Conferència de ministres responsables de l'Educació Superior a Berlín el 19 de setembre de 2003

Preàmbul

El 19 de juny de 1999, un any després de la Declaració de la Sorbona, els ministres responsables de l'Educació Superior de 29 països europeus van signar la Declaració de Bolonya. Hi van acordar importants objectius conjunts per a la creació d'un Espai Europeu d'Educació Superior coherent i cohesionador abans de la data límit de 2010. A la primera conferència de seguiment que va tenir lloc a Praga el 19 de maig de 2001, van incrementar el nombre d'objectius i van reafirmar el seu compromís pel que fa a la creació de l'Espai Europeu d'Educació Superior cap al 2010. El 19 de setembre de 2003, els ministres responsables de l'Educació Superior de 33 països europeus s'han reunit a Berlín per revisar els progressos que s'havien assolit i per establir prioritats i nous objectius per als propers anys, amb la intenció d'accelerar el procés de creació de l'Espai Europeu d'Educació Superior. Han resolt les consideracions, principis i prioritats següents:

Els ministres reafirmen la importància de la dimensió social del procés de Bolonya. La necessitat d'incrementar la competitivitat de l'Espai Europeu d'Educació Superior s'ha de contrarestar amb l'objectiu de millorar-ne les característiques socials, amb vista a reforçar la cohesió social i reduir les desigualtats socials i de sexes, tant en l'àmbit nacional com en l'europeu. En aquest context, els ministres reafirmen la seva creença que l'educació superior és un bé públic i una responsabilitat pública. També posen en relleu la necessitat de fer prevaler els valors acadèmics en la cooperació i els intercanvis acadèmics internacionals.

Els ministres han tingut en l'adequada consideració les conclusions dels Consells Europeus de Lisboa (2000) i Barcelona (2002), l'objectiu dels quals era que Europa esdevingués «l'economia del coneixement més competitiva i dinàmica del món, capaç de posar en funcionament un creixement econòmic sostenible amb més i millors llocs de treball i una major cohesió social» i reclamen una intensificació de les mesures i una cooperació més estreta en el context del procés de Bolonya.

Els ministres prenen nota de l'Informe de Progrés encarregat al Grup de Seguiment sobre el desenvolupament del procés de Bolonya entre les reunions de Praga i Berlín. També prenen nota de l'informe Trends III de la European University Association (EUA), així com també dels resultats dels seminaris que van organitzar com a part del programa de treball entre les reunions de Praga i Berlín alguns països membres i institucions d'ensenyament superior, organitzacions i estudiants. Els ministres també tenen en compte els informes nacionals, que demostren el considerable progrés que ha suposat l'aplicació dels principis del procés de Bolonya. Per últim, també prenen nota dels missatges de la Comissió Europea i el Consell d'Europa i agraeixen el seu suport en la implementació del procés.

Els ministres coincideixen que s'hauran de fer molts esforços per tal de garantir uns lligams globals més estrets entre l'ensenyament superior i els sistemes de recerca entre els països. L'emergent Espai Europeu d'Educació Superior es beneficiarà de les sinergies de l'Espai Europeu de Recerca, i d'aquesta manera es consolidaran els fonaments de l'Europa del coneixement. L'objectiu és preservar la riquesa cultural i la diversitat lingüística d'Europa, que es basen en el seu patrimoni de tradicions diversificades, i promoure el seu potencial d'innovació i de desenvolupament social i econòmic mitjançant una major cooperació entre les institucions europees d'ensenyament superior.

Els ministres reconeixen el paper fonamental de les institucions d'ensenyament superior i les organitzacions d'estudiants en el desenvolupament de l'Espai Europeu d'Educació Superior. Prenen nota del missatge que la European University Association (EUA) va fer públic en ocasió de la Convenció Europea d'Institucions d'Educació Superior celebrada a Graz, les contribucions de l'Associació Europea d'Institucions d'Educació Superior (EURASHE) i les comunicacions de les National Unions of Students in Europe (ESIB).

Els ministres agraeixen l'interès demostrat per altres regions del món pel que fa a l'Espai Europeu d'Educació Superior, i agraeixen en especial la presència dels representants de països europeus que encara no formen part del procés de Bolonya, així com del Comitè de Seguiment de l'Espai Comú d'Educació Superior de la Unió Europea, Llatinoamèrica i el Carib (EULAC) com a convidats en aquesta conferència.

Progrés

Els ministres agraeixen les diferents iniciatives que s'han posat en funcionament des de la Cimera d'Educació Superior de Praga amb la intenció d'aconseguir una major comparabilitat i compatibilitat, una major transparència en els sistemes d'ensenyament superior, i de millorar la qualitat de l'ensenyament superior europeu tant en l'àmbit institucional com en el nacional. Així mateix, valoren la cooperació i el compromís de totes les parts —institucions d'ensenyament superior, estudiants i altres— en aquest sentit.

Els ministres destaquen la importància de tots els elements del procés de Bolonya per a la creació de l'Espai Europeu d'Educació Superior i subratllen la necessitat d'intensificar els esforços en l'àmbit institucional, nacional i europeu. No obstant i per tal de donar un nou impuls al procés, es comprometen a complir-ne les prioritats intermèdies en els propers dos anys. Refermaran els seus esforços per promoure sistemes efectius que garanteixin la qualitat, per accelerar l'ús efectiu del sistema de dos cicles i per millorar el sistema de reconeixement de títols i períodes d'estudi.

Garantia de la qualitat

És evident que la qualitat de l'ensenyament superior és la idea central entorn de la qual gira la creació de l'Espai Europeu d'Educació Superior. Els ministres es comprometen a seguir desenvolupant la garantia de la qualitat en l'àmbit institucional, nacional i europeu. Subratllen la importància d'establir uns criteris i unes metodologies comuns pel que fa als procediments per garantir la qualitat.

També recalquen que, d'acord amb el principi d'autonomia institucional, la responsabilitat primària de la qualitat en l'ensenyament superior rau en cada institució i que això

proporciona la base per a la responsabilitat real del sistema acadèmic dins el context de la qualitat nacional.

Per això, acorden que abans de 2005 els sistemes per garantir la qualitat nacional hauran de comprendre:

- una definició de les responsabilitats dels òrgans i institucions implicats
- l'avaluació de programes o institucions, que englobarà l'avaluació interna, la revisió externa, la participació dels estudiants i la publicació dels resultats
- un sistema d'acreditació, certificació o altres procediments comparables
- la participació, cooperació i interconnexió internacional.

En l'àmbit europeu, els ministres apel·len als membres de l'ENQA, perquè, en cooperació amb l'EUA, l'EURASHE i l'ESIB, desenvolupin un seguit d'estàndards, procediments i directrius fix i acordat pel que fa a la garantia de qualitat, explorin les maneres de garantir un sistema de revisió igualitari i adequat per assegurar la qualitat i/o per a les agències o òrgans d'acreditació, i perquè, mitjançant el Grup de Seguiment, informin els ministres de tots els assoliments el 2005. Per descomptat, es tindrà en compte l'experiència d'altres associacions i xarxes per a la garantia de la qualitat.

Estructura de les titulacions: Adopció d'un sistema fonamentalment basat en dos cicles principals

Els ministres es complauen a observar que, d'acord amb el seu compromís pel que fa a la introducció del sistema de dos cicles acordat a Bolonya, s'ha encetat una reestructuració global del panorama europeu d'ensenyament superior. Tots els ministres es comprometen a haver començar la implementació del sistema de dos cicles abans de 2005.

Els ministres recalquen la importància de consolidar els avenços que s'han assolit, i de millorar la interpretació i l'acceptació de les noves qualificacions mitjançant el reforçament del diàleg dins les institucions i entre institucions i empreses.

Els ministres encoratgen els estats membres a elaborar un marc de qualificacions comparables i compatibles per als seus sistemes d'educació superior, que tingui com a objectiu la descripció de les qualificacions en termes de càrrega de treball, nivell, resultats d'aprenentatge, competències i perfil. També es comprometen a elaborar d'un marc de qualificacions que comprengui tot l'Espai Europeu d'Educació Superior.

Dins aquests marcs, s'hauran de definir resultats diferents per als títols. Les titulacions de primer i segon cicle tindran orientacions diverses i perfils varis per tal de cobrir l'ampli ventall de necessitats individuals, acadèmiques i laborals. Les titulacions de primer cicle conduiran, segons el que es va acordar a la Convenció de Lisboa, als programes de segon cicle. Les titulacions de segon cicle conduiran als estudis de doctorat.

Els ministres apel·len al Grup de Seguiment a explorar si l'ensenyament superior de curt termini es pot lligar d'alguna manera al primer cicle d'un marc de qualificacions per a l'Espai Europeu d'Educació Superior i de quina manera es pot dur a terme aquest lligam.

Els ministres subratllen el seu compromís de convertir l'ensenyament superior en un instrument accessible per a tots, fonamentat en la capacitat, per tots els mitjans possibles.

Promoció de la mobilitat

La mobilitat dels estudiants i del personal acadèmic i administratiu és l'eix de la creació de l'Espai Europeu d'Educació Superior. Els ministres remarquen la seva importància tant en l'esfera acadèmica i cultural, com en la política, social i econòmica. Observen amb satisfacció que des de la seva darrera reunió, les taxes de mobilitat han augmentat, gràcies també al suport substancial dels programes de la Unió Europea, i decideixen prendre les mesures necessàries per millorar i difondre les dades estadístiques sobre mobilitat estudiantil.

Així mateix, reafirmen la seva intenció de fer tots els esforços possibles per eliminar qualsevol obstacle pel que fa a la mobilitat dins l'Espai Europeu d'Educació Superior. Per tal de promoure la mobilitat estudiantil, els ministres prendran les mesures necessàries per facilitar la transferibilitat d'ajuts i beques nacionals.

Creació d'un sistema de crèdits

Els ministres subratllen l'important paper del Sistema Europeu de Transferència de Crèdits (ECTS) pel que fa a la facilitació de la mobilitat estudiantil i el desenvolupament dels plans d'estudi internacionals. Observen que progressivament l'ECTS s'està convertint en una base generalitzada per als sistemes nacionals de crèdits. Els ministres encoratgen una intensificació dels progressos amb l'objectiu que l'ECTS esdevingui no només una transferència, sinó també un sistema d'acumulació, que s'aplicarà d'una manera coherent a mesura que es vagi desenvolupant dins de l'emergent Espai Europeu d'Educació Superior.

Reconeixement de títols: Adopció d'un sistema de títols de fàcil lectura i comparació

Els ministres subratllen la importància dels instruments de reconeixement esmentats a la Convenció de Lisboa, que haurien de ser ratificats per tots els països que participen en el procés de Bolonya, i convida les xarxes ENIC i NARIC, així com les autoritats nacionals competents a intensificar la implementació de la Convenció.

Així mateix, els ministres estableixen l'objectiu que tots els estudiants que es graduïn a partir de 2005 rebran el Suplement de Diploma automàticament i de franc. El document haurà d'estar redactat en una llengua europea majoritària.

Els ministres apel·len a les institucions i empreses perquè facin un ús complet del Suplement de Diploma, per tal de poder gaudir dels avantatges d'una major transparència i flexibilitat dels sistemes de titulacions d'ensenyament superior, per promoure les possibilitats de trobar treball i per facilitar el reconeixement acadèmic amb vista a poder accedir a altres estudis.

Institucions d'ensenyament superior i estudiants

Els ministres agraeixen el compromís de les institucions d'ensenyament superior i dels estudiants en el procés de Bolonya i reconeixen que en última instància és la participació activa de totes les parts del procés el que garanteix el seu èxit a llarg termini.

Conscients de la contribució que la fortalesa de les institucions pot fer en el desenvolupament econòmic i social, els ministres reconeixen la necessitat d'atorgar poders a les institucions perquè puguin prendre decisions sobre la seva organització i administració internes. Els ministres també apel·len a les institucions perquè garanteixin que les reformes estiguin totalment integrades en les funcions i processos institucionals bàsics.

Els ministres observen la participació constructiva de les organitzacions d'estudiants en el procés de Bolonya i recalquen la necessitat d'incloure els estudiants en les properes activitats d'una manera ininterrompuda i des del començament.

Els estudiants són una part fonamental en la direcció de l'ensenyament superior. Els ministres observen que les mesures legals nacionals per garantir la participació estudiantil s'han implementat en bona part en el conjunt de l'Espai Europeu d'Educació Superior. També demanen a les institucions i les organitzacions d'estudiants que analitzin les maneres d'augmentar la participació estudiantil en la direcció de l'ensenyament superior.

Els ministres subratllen la necessitat que els estudiants gaudeixin d'unes condicions d'estudi i de vida adequades perquè puguin finalitzar els seus estudis d'una manera apropiada i dins un període de temps adient, sense obstacles relacionats amb la seva situació social i econòmica. També emfatitzen la necessitat d'obtenir dades més comparables sobre la situació social i econòmica dels estudiants.

Promoció de la dimensió europea dins l'ensenyament superior

Els ministres observen que, d'acord amb la demanda que van fer a Praga, s'han creat mòduls, cursos i plans d'estudi addicionals amb continguts, orientació i organització europeus.

Observen que les institucions d'ensenyament superior d'alguns països europeus han pres iniciatives per crear un fons comú amb els seus recursos acadèmics i tradicions culturals que promogui el desenvolupament de programes d'estudi integrats i titulacions conjuntes a un primer, segon i tercer nivell.

A més, subratllen la necessitat d'incloure un període substancial d'estudi a l'estranger en els programes de titulacions conjuntes, així com els recursos adequats pel que fa a diversitat lingüística i aprenentatge de llengües, perquè els estudiants puguin arribar a assolir el seu màxim potencial pel que fa a identitat, ciutadania i possibilitats de treball a Europa.

Els ministres es faran càrrec en l'àmbit nacional de l'eliminació dels obstacles per a la creació i el reconeixement d'aquest tipus de titulacions i contribuiran activament en la creació i l'adequada garantia de la qualitat en els plans d'estudis integrats que condueixin a l'obtenció de titulacions conjuntes.

Promoció de l'atractiu de l'Espai Europeu d'Educació Superior

Els ministres estan d'acord que s'hauria de reforçar l'atractiu i l'obertura de l'ensenyament superior europeu. Confirmen la seva predisposició per intensificar el desenvolupament dels programes de beques per a estudiants de tercers països.

Els ministres declaren que els intercanvis internacionals en l'ensenyament superior haurien de seguir els principis de qualitat acadèmica i els valors acadèmics, i decideixen treballar en tots els fòrums per assolir aquest objectiu. Idealment, les parts econòmiques i socials també assistiran a aquests fòrums.

Els ministres desitgen fomentar la cooperació amb les altres regions d'arreu del món mitjançant l'obertura del seminari i les conferències de Bolonya als representants d'aquestes regions.

Aprentatge permanent

Els ministres recalquen la important contribució de l'ensenyament superior en la tasca de fer de l'aprenentatge permanent una realitat. En aquests moments els ministres prenen mesures per fer concordar les seves corresponents polítiques nacionals i així poder assolir aquest objectiu, i demanen insistentment que les institucions d'ensenyament superior i totes les parts implicades augmentin les possibilitats d'aprenentatge permanent en l'àmbit de l'ensenyament superior, i que reconeguin la formació prèvia. Subratllen que aquesta mesura ha de representar una part integral de les activitats de l'ensenyament superior.

Així mateix, els ministres demanen a aquells que treballen en els marcs de les qualificacions de l'Espai Europeu d'Educació Superior que incloguin l'àmplia i flexible gamma de branques d'aprenentatge, oportunitats i tècniques, i que facin un ús adequat dels crèdits ECTS.

Els ministres emfasitzen la necessitat de millorar les oportunitats de tots els ciutadans, d'acord amb les seves aspiracions i capacitat, de seguir els camins de l'aprenentatge permanent fins a l'ensenyament superior i dins el mateix.

Mesures addicionals

L'Espai Europeu d'Educació Superior i l'Espai Europeu de Recerca – dos pilars de la societat del coneixement

Conscients de la necessitat de promoure lligams més estrets entre l'EHEA i l'ERA en una Europa del coneixement, i de la importància de la recerca com a part integral de l'ensenyament superior de tot Europa, els ministres consideren que cal anar més enllà de l'actual proposta centrada en els dos cicles principals d'ensenyament superior i incloure l'àmbit del doctorat dins el procés de Bolonya com a tercer cicle. Els ministres recalquen la importància de la recerca, de la formació dels investigadors i de la promoció de l'interdisciplinarietat per mantenir i millorar la qualitat de l'ensenyament superior i per augmentar la competitivitat de l'ensenyament superior europeu en general. Els ministres demanen un increment de la mobilitat en l'àmbit doctoral i postdoctoral, i demanen a les institucions implicades que augmentin la seva cooperació en els estudis doctorals i en la formació de joves investigadors.

Els ministres faran els esforços necessaris perquè les institucions europees d'ensenyament superior esdevinguin una part encara més atractiva i eficient. Per això els ministres demanen a les esmentades institucions que ampliïn el paper i la rellevància de la recerca en l'evolució tecnològica, social i cultural i per cobrir les necessitats de la societat.

Els ministres entenen que existeixen obstacles que inhibeixen el compliment d'aquests objectius i que les institucions d'ensenyament per si soles no poden resoldre. La superació d'aquests obstacles requereix una potent ajuda, que inclogui decisions econòmiques i adequades dels governs nacionals i dels òrgans europeus.

Per acabar, els ministres exposen que s'ha de donar més suport a les xarxes de l'àmbit doctoral per estimular el desenvolupament de l'excel·lència i perquè esdevinguin un segell distintiu de l'Espai Europeu d'Educació Superior.

Balanç

Amb vista als objectius fixats per a l'any 2010, s'espera que es vagin introduint les mesures per fer un balanç dels progressos aconseguits en el procés de Bolonya. Es durà a terme un exercici de balanç a mitjan termini, que proveirà dades fidedignes sobre com avança el procés, i que oferirà la possibilitat de prendre mesures correctives, si cal.

Els ministres encarreguen al Grup de Seguiment l'organització i el balanç dels progressos, que hauran d'estar preparats per a la cimera de l'any 2005, i també l'elaboració d'informes detallats sobre el progrés i la implementació de les prioritats més immediates que s'han fixat per als propers dos anys:

- la garantia de la qualitat
- el sistema de dos cicles
- el reconeixement de les titulacions i els períodes d'estudis

A més, els països participants facilitaran en tot moment l'accés a la informació sobre ensenyament superior que calgui per a la recerca i que estigui relacionada amb els objectius del procés de Bolonya. S'haurà de facilitar l'accés als bancs de dades de les recerques en curs i dels resultats de les recerques ja enllestides.

Seguiment posterior

Nous membres

Els ministres consideren que cal adaptar la clàusula del Comunicat de Praga sobre les sol·licituds d'admissió de la següent manera:

Els països que formen part de la Convenció Cultural Europea podran ser membres de l'Espai Europeu d'Educació Superior sempre que declarin la seva predisposició a lluitar pels objectius del procés de Bolonya i implementar-los en els seus propis sistemes d'ensenyament superior. Les sol·licituds hauran de contenir la informació referent a la manera com implementaran els principis i objectius de la declaració.

Els ministres decideixen acceptar les sol·licituds d'admissió d'Albània, Andorra, Bòsnia-Hercegovina, la Santa Seu, Rússia, Sèrbia i Montenegro i l'antiga República Iugoslava de Macedònia i donar-los la benvinguda com a nous membres, ampliant d'aquesta manera el

procés a 40 països europeus. Els ministres reconeixen que la qualitat de membre del procés de Bolonya implica canvis i reformes substancials per a tots els països signataris. Així mateix, es comprometen a donar suport als nous països signataris en la seva tasca d'introduir les reformes i els canvis que el procés de Bolonya implica, incorporant-los en els debats conjunts i l'assistència mútua.

Estructura de seguiment

Els ministres confien la implementació de totes les qüestions tractades en el Comunicat, la direcció general del procés de Bolonya i la preparació de la propera reunió ministerial a un Grup de Seguiment, que estarà format pels representants de tots els membres del procés de Bolonya i la Comissió Europea, amb el Consell d'Europa, l'EUA, l'EURASHE, l'ESIB i la UNESCO/CEPES com a membres consultius. Aquest grup, que s'haurà de reunir com a mínim dos cops a l'any, estarà presidit pel mateix país que presideixi la UE, i el país que aculli la propera reunió ministerial en serà el vicepresident.

Una Junta, també presidida pel mateix país que presideixi la UE, supervisarà el treball que es dugui a terme en el període comprès entre les reunions del Grup de Seguiment. La Junta estarà formada pel president, el proper país d'acollida com a vicepresident, el país que va presidir la UE l'any anterior i el que la presidirà l'any següent, tres països participants elegits pel Grup de Seguiment per un període d'un any, la Comissió Europea i, com a membres consultius, el Consell d'Europa, l'EUA, l'EURASHE i l'ESIB. El Grup de Seguiment, de la mateixa manera que la Junta, reunirà els grups de treball *ad hoc* sempre que ho consideri necessari.

El treball de seguiment general comptarà amb l'ajut d'una Secretaria, que proporcionarà el país que hagi d'allotjar la propera reunió ministerial. A la seva primera reunió després de la Conferència de Berlín, el Grup de Seguiment haurà de redefinir les responsabilitats de la Junta i les tasques de la Secretaria.

Programa de treball 2003-2005

Els ministres demanen al Grup de Seguiment que coordini les activitats per al progrés del procés de Bolonya d'acord amb els temes i mesures que es detallen en aquest comunicat i que n'informin a temps per a la següent reunió ministerial, que tindrà lloc l'any 2005.

Propera conferència

Els ministres decideixen que la propera conferència se celebrarà a la ciutat de Bergen (Noruega), el mes de maig de 2005.